

Elif Shafak

Cele patruzeci de legi
ale iubirii

Traducere din limba engleză și note
de Ada Tanasă

POLIROM
2019

Cuprins

Partea întâi. Pământ.....	35
Partea a doua. Apă	105
Partea a treia. Vânt.....	159
Partea a patra. Foc	251
Partea a cincea. Golul.....	297
<i>Mulțumiri</i>	367
<i>Surse</i>	369

Zelotul

Konya, 19 octombrie 1244

Bântuind pe sub fereastra mea deschisă, câinii lătrau și mârâiau. M-am ridicat în capul oaselor în pat, bănuind că zăriseră vreun hoț care încerca să spargă o casă sau vreun ticălos de bețiv care trecea pe-acolo. Oamenii cuviincioși nu mai pot dormi liniștiți. Peste tot e numai stricăciune și desfrâu. N-a fost întotdeauna așa. Orașul ăsta era un loc mai curat până cu vreo câțiva ani în urmă. Stricăciunea morală nu se deosebește cu nimic de o boală spurcată ce se ivește fără veste și se întinde iute, molipsind bogați și săraci, tineri și bătrâni deopotrivă. Asta e starea orașului nostru în ziua de azi. Dacă n-ar fi slujba mea de la *madrassa*, aproape că n-aș mai ieși din casă.

Îi mulțumesc lui Allah că sunt încă oameni care pun binele obștii înaintea binelui lor și trudesesc zi și noapte ca să păstreze rânduiala. Oameni precum tânărul meu nepot, Baybars. Soția mea și cu mine suntem mândri de el. E o mângâiere să știi că la ceasul acesta târziu, când răufăcătorii, ucigașii și bețivii își fac de cap, Baybars și ortacii lui zapcii umblă prin tot orașul ca să ne apere.

La moartea timpurie a fratelui meu, am devenit întâiul ocrotitor al lui Baybars. Tânăr și hotărât, și-a început slujba de zapciu acum șase luni. Gurile rele au spus că a reușit s-o capete mulțumită locului meu de învățător la *madrassa*. Prostii! Baybars e îndeajuns de puternic și îndrăzneț ca să fie potrivit pentru slujba asta. Ar fi fost chiar și un ostaș grozav. Voia să plece la Ierusalim ca să lupte împotriva cruciaților, dar soția mea și cu mine am socotit că era vremea să se așeze la casa lui și să-și facă o familie.

„Avem nevoie de tine aici, fiule“, i-am zis. „Sunt și aici o grămadă de lucruri cu care să te lupți.“

Și chiar erau. Nu mai departe de azi-dimineață i-am spus soției mele că trăim vremuri grele. Nu e nici o întâmplare că

În fiecare zi aflăm despre o nouă nenorocire. Dacă tătarii au avut atâtea izbânzi, dacă creștinii reușesc să-și ducă mai departe cauza, dacă oraș după oraș și sat după sat sunt prădate de dușmanii islamului, e din pricina oamenilor care sunt musulmani numai cu numele. Când oamenii lasă să le scape din mâini frânghia lui Allah, e hotărât că o apucă pe căi greșite. Tătarii ne-au fost trimiși ca pedeapsă pentru păcatele noastre. Dacă nu erau ei, ar fi fost un cutremur, o foamete sau un potop. Prin câte năpaste mai trebuie să trecem pentru ca păcătoșii din orașul ăsta să priceapă și să o apuce pe calea cea dreaptă? Mi-e teamă că până la urmă o să cadă o ploaie de pietre din cer. Într-o bună zi, cât de curând, o să fim cu toții șterși de pe fața pământului, călcând pe urmele locuitorilor Sodomei și Gomorei.

Și sufiții ăștia, au o înrăurire atât de rea. Cum de cutează să se numească musulmani când spun lucruri la care un musulman nici n-ar trebui să se gândească vreodată? Îmi fierbe sângele în vine când îi aud rostind numele Profetului, pacea fie asupra lui, ca să-și sprijine vederile prosteste. Susțin cu tărie că, după un război, Profetul Mahomed a dat de știre că de-atunci înainte poporul lui va lăsa deoparte micul *jihad* pentru marele *jihad* – lupta împotriva propriului eu. Sufiții caută să arate că eul e singurul potrivit cu care ar trebui să se războiască un musulman. Sună frumos, însă mă întreb: cum o să ne ajute asta să luptăm cu dușmanii islamului?

Sufiții merg până la a spune că *sharia* nu e decât o treaptă pe calea asta. Ce treaptă, ascultați la mine, ce tot îndrugă? De parcă asta n-ar fi destul de îngrijorător, susțin că un om luminat nu poate fi legat de legile treptelor de la început. Și fiindcă le place să creadă că ei au ajuns deja la ultima treaptă, se folosesc de lucrul ăsta ca de un temei jalnic pentru a nu ține seama de legile *shariei*. Băutul, dansul, muzica, poezia și pictura li se par mai arzătoare decât îndatoririle religioase. Predică întruna că, de vreme ce în islam nu există nici o înțâietate, oricine e îndreptățit să-l caute el însuși pe Allah. Pare ceva nevinovat și nevătămător, însă după ce înaintezi cu greu prin potopul searbăd de vorbe, descoperi că învățătura lor are o latură cumplită: nu mai e nici o nevoie să ții seama de cărmuitorii religioși!

După sufiți, sfântul Coran e plin de simboluri nelămurite și cuvinte cu mai multe înțelesuri, care ar trebui toate tălmăcite în chip mistic. Așa că cercetează felul cum fiecare cuvânt vibrează la un număr, studiază înțelesul ascuns al numerelor

și caută trimiterile învăluite din text, făcând tot ce le stă în puteri să ocolească mesajul lui Allah, simplu și clar.

Unii sufiți spun chiar că ființele omenești sunt Coranul Vorbitor. Dacă asta nu e blasfemie curată, nu știu ce-ar putea fi. Apoi mai sunt dervișii rătăcitori, altă tagmă de oameni care nu-și află locul niciunde. Qalandari¹, Haydari², Camii – sunt cunoscuți sub tot felul de nume. Aș spune că sunt chiar mai răi. Ce-ar putea să iasă bun dintr-un om care nu se poate așeza undeva? Dacă un om nu simte că ține de un loc, poate să se lase purtat în orice parte, ca o frunză în vânt. E prada cea mai la îndemână pentru Șeitan.

Filosofii nu sunt cu nimic mai buni decât sufiții. Cugetă și cugetă, de parcă mințile lor mărginite ar putea pricepe lumea de neînțeles! E o poveste care vădește uneltirea dintre filosofi și sufiți:

Un filosof s-a întâlnit într-o zi cu un sufit și s-au potrivit pe dată. Cei doi au vorbit zile în șir, isprăvindu-și unul altuia cuvintele.

Într-un sfârșit, când s-au despărțit, filosoful a spus despre discuția lor: „Tot ce știu eu, el vede“.

Iar sufitul a spus la rândul lui: „Tot ce văd eu, el știe“.

Așadar sufitul crede că vede, iar filosoful crede că știe. După mine, nu văd nimic și nu știu nimic. Nu-și dau seama oare că unor ființe omenești așa de neghioabe, mărginite și în cele din urmă muritoare ca noi nu li se cere să știe mai mult decât ar trebui? Știința cea mai mare la care o făptură omenească e în stare să ajungă se mărginește la o brumă de lucruri despre Atotputernicul. Atâta tot. Treaba noastră nu e să talmăcim învățăturile lui Allah, ci să le dăm ascultare.

Când o să vină Baybars acasă, o să vorbim despre toate lucrurile astea. A ajuns o obișnuință, micul nostru ritual. În fiecare noapte după slujbă, mănâncă ciorba și lipia pe care i le pune dinainte soția mea și ne așezăm la vorbă despre starea lucrurilor. Mă mulțumește să văd că are o poftă de mâncare zdravănă. Are nevoie să fie puternic. Un bărbat tânăr și cu vederi sănătoase ca el are multe de făcut în orașul ăsta fără credință.

1. Ordin sufit fondat la începutul secolului XII de dervișul Yusuf al-Andalusi în Spania, care s-a răspândit cu repeziciune și a devenit extrem de popular în Persia, mai ales în Marele Khorasan.

2. Ordin de derviși cerșetori fondat de sfântul sufit persan Qutb ad-Din Haydar ai cărui membri practicau celibatul și mortificarea prin străpungerea trupurilor cu inele de fier.

Shams

Konya, 30 octombrie 1244

Bine ascuns în întuneric, înainte de a-l întâlni pe Rumi, chiar cu o noapte mai devreme, stăteam pe cerdacul odăii mele de la Hanul Negustorilor de Zahăr. Inima mea se bucura de măreția lumii pe care Allah o zidise după asemănarea Lui, astfel că oriunde ne-am fi întors, puteam să-L căutăm și să-L găsim deopotrivă. Totuși ființele omenești făceau arareori lucrul ăsta.

Mi-am amintit de oamenii pe care-i întâlnisem – cerșetorul, târfa și bețivul. Oameni de rând care sufereau de-o boală obișnuită: despărțirea de cel Unic. Aceștia erau soiul de oameni pe care învățații nu izbuteau să-i vadă din turnurile lor de fildeș. M-am întrebat dacă Rumi era altfel decât ei. Dacă nu, mi-am spus în gând că ar trebui să fiu un mijlocitor între el și haznaua obștii.

Orașul adormise în sfârșit. Era ceasul acela al nopții când nici măcar animalele nu vor să tulbure liniștea înstăpânită peste tot. M-am simțit întotdeauna nespus de trist și de fericit deopotrivă ascultând un oraș cum doarme, întrebându-mă ce fel de povești erau trăite îndărătul ușilor închise, ce fel de povești aș fi putut trăi eu însumi dacă aș fi ales o altă cale. Dar n-am făcut nici o alegere. Mai degrabă calea m-a ales pe mine.

Mi-am amintit o poveste. *Un derviş rătăcitor a sosit într-un oraș ai cărui locuitori nu aveau încredere în străini. „Pleacă!”, i-au strigat ei. „Nimeni nu te cunoaște aici!”*

Dervişul a răspuns liniștit: „Da, dar mă cunosc eu însumi și, credeți-mă, ar fi fost mai rău dacă era taman pe dos”.

Atâta vreme cât mă cunoșteam pe mine însumi, puteam să stau fără grijă. Cine se cunoaște pe el însuși, îl cunoaște pe cel Unic.

Luna mă scâldea în lumina ei caldă. O ploaie ușoară, la fel de fină ca un șal de mătase, a început să cadă peste oraș.

I-am mulțumit lui Dumnezeu pentru această clipă binecuvântată și m-am lăsat în mâinile Lui. Șubrețimea și scurtimea vieții m-au izbit din nou și mi-am amintit o altă lege: *Viața e un împrumut trecător, iar lumea asta nu e decât o copie grosolană a Lumii Adevărate. Numai copiii noștri ar lua o jucărie drept lucrul adevărat. Și totuși ființele omenești fie se îndrăgostesc de jucărie, fie o strică fără nici o cuvântă și o azvârl cât colo. În viața asta, ferește-te să te inclini în vreo parte, căci îți vei zdruncina echilibrul lăuntric.*

Sufiții nu se inclină în nici o parte. Un sufit rămâne întotdeauna liniștit și cumpătat.

Măine-dimineață voi merge la moscheea cea mare și-l voi asculta pe Rumi. Poate să fie un predicator măreț, așa cum spune toată lumea, dar, la urma urmei, măreția și rostul fiecărui predicator sunt date de acelea ale ascultătorilor lui. Cuvintele lui Rumi pot să fie ca o grădină sălbatică, plină de scaieți, buruieni, molizi și tufe, însă e întotdeauna dreptul oaspetelui să aleagă ce-i place. În vreme ce florile frumoase sunt culese pe dată, puțini oameni iau aminte la plantele cu țepi și ghimpți. Dar adevărul e că din ele se fac cele mai bune leacuri.

Nu e la fel și cu grădina iubirii? Cum poate fi iubirea vrednică de numele ei dacă alegi numai lucrurile frumoase și lași deoparte greutatea? E ușor să te desfeti cu binele și să nu-ți placă răul. Oricine poate face asta. Adevărata provocare e să iubești binele și răul împreună, nu pentru că trebuie să iei plăcerile odată cu neplăcerile, ci pentru că trebuie să treci dincolo de asemenea împărțiri și să primești iubirea în întregul ei.

Mai e doar o zi până când îmi voi întâlni tovarășul. Nu pot să dorm.

O, Rumi! Regele tărâmului vorbelor și înțelesurilor!

Mă vei cunoaște când mă vei vedea?

Vezi-mă!

Rumi

Konya, 31 octombrie 1244

Binecuvântată e ziua aceasta, căci l-am întâlnit pe Shams din Tabriz. În această ultimă zi de octombrie, aerul s-a răcit dintr-odată și vântul sufla mai tare, vestind plecarea toamnei.

În după-amiaza asta moscheea era ticsită, ca de obicei. Când predic în fața unei mulțimi numeroase, am grijă întotdeauna să nu uit ori să-mi amintesc de ascultători. Nu e decât o cale de-a face lucrul ăsta: să-mi închipui mulțimea ca pe un singur ins. Sute de oameni mă ascultă în fiecare săptămână, dar eu nu vorbesc decât pentru un singur ins – cel care simte răsunetul vorbelor mele în inima lui și care mă cunoaște ca nimeni altul.

Când am ieșit mai apoi din moschee, mi-am găsit calul așteptându-mă pregătit. În coama animalului fuseseră împletite un șiret de aur și niște clopoței de argint. Îmi plăcea să aud clinchetul clopoțelilor la fiecare pas, însă cu atâția oameni care ni se puneau în cale era cu neputință să înaintăm prea iute. Cu pas măsurat, am trecut pe lângă prăvălii sărăcăcioase și case cu acoperișuri de paie. Strigătele jălbașilor se amestecau cu țipetele copiilor și cu tânguierile cerșetorilor dornici să câștige câțiva bănuți. Cei mai mulți dintre oamenii ăștia voiau să mă rog pentru ei; unii voiau pur și simplu să măergă alături de mine. Dar erau și alții care veniseră cu așteptări mai mari, rugându-mă să-i vindec de vreo boală ucigătoare sau de vreo vrajă rea. Aceștia au fost cei care m-au neliniștit. Cum puteau oare să nu vadă că, nefiind nici profet, nici înțelept, nu eram în stare să fac minuni?

Când am dat colțul unei străzi și ne-am apropiat de Hanul Negustorilor de Zahăr, am zărit un derviș rătăcitor făcându-și loc prin mulțime, îndreptându-se drept către mine și privindu-mă cu ochi sfredelitori. Mișcările îi erau îndemânaticе și